

časovi nakon rada

ranko čolaković

Nakon
Osmočasovnog radnog vremena
Punog radne
I druge svjesne discipline
Vrlo inspirativno
Sjedim u svojoj sobi

Između zidova
Kao klatno
Ljuljam svoju glavu
Položajem sjenke
Određujem položaj glave

Slijedim
Putokaznu liniju
Koja vodi do kuća
Punih administrativaca
I daktilografije

Rekreativno udišem
Rekreativno izdišem

Pomišljam
Kako je plafon prekriven
Malo do umjereno crnim nebom
I kako u sobi navodno sunce sja

Ljuljam svoju glavu
Ljuljam svoju glavu

Od nje pravim polje
U kojem je
Vitka sjenka srne
Polje u kojem otvaram oči
Da bih se ugledao

U pauzama
Na zidu posmatram
Jednu mrtvu prirodu

Pomišljam
Kako bi divno bilo
Po njoj travu posejati
Pitku vodu
I struju u nju uvesti

som

perica markov

Postoji slučajna brazda
kojom prolazim
i koja ne poznaje
ni ime Lovca
ni ime Žrtve

postoji mnogo drugih stvari
koje me ne odvajaju

postoje granice
koje ne priznajem

ja mogu u mulj
mulj ne može u mene

42 polja

idejno-estetska osnova režije

klajnov doprinos teoriji dramske režije

radoslav lazić

Homage za profesora dr Huga Klajna (1894-1981) i »u znak zahvalnosti za saradnju i produbljivanje zajedničkog traganja«¹

Dr Hugo Klajn, čovek nauke i umetnosti, svestrana ličnost jugoslovenske pozorišne kulture, reditelj, pozorišni kritičar i dramski pedagog, utemeljitelj je teorije dramske režije u nas. Njegova analitička knjiga *Osnovni problemi režije* (1951, 1979) predstavlja nezaobilazno delo u traganju za estetikom dramske režije danas.

U predgovoru drugom izdanju, pod naslovom *Rediteljsko čitanje sistema režije*, Boro Drašković će zapisati:

»*Osnovni problemi režije*, knjiga dr Huga Klajna, prva i, što je začuđujuće, još uvek jedina ove vrste kod nas, četvrt veka posle štampanja već postaje, na izvestan način klasično delo. (...)

Gotovo čitav život je prošao, u svakom slučaju čitava mladost je izmalka, upamtili smo nekoliko velikih »preokreta« u svetu i umetnosti: posmatrao sam jednu knjigu preko provalije vremena od četvrt stoleća u kome je (tako nam je izgledalo pošto smo i sami u svemu učestvovali i svedočili), posle dugog i nepodnošljivog zatišja u prostoru ideja, došla velika kriza, pa pobuna i pometnja: rodile su se i ponekad preko noći nestajale neke od najzbuđljivijih zamisli dramskih umetnosti, dok najzad nije naša svakodnevnica proglašena vekom »atoma, kibernetike i režije« – Klajnova knjiga je stajala tu, ista.

Knjiga je stajala tu, ista, samo na izgled! Njen pisac se izmenio. Mi smo se izmenili. To je promenilo i sve knjige u našoj biblioteci. Klajnova knjiga nije bila više tako usamljena u ovoj oblasti i u našoj radnoj sobi, kao kad smo je prvi put čitali: ležala je među delima o problemima režije, koja su pisali značajni svetski reditelji; u kontekstu sve razvijenije opšte nauke o režiji, više nam nije teško, kao nekad, do tih knjiga doći, sada je zapravo nemoguće pronaći Klajnovu knjigu, koje odavno nema u knjižarama. Nema Klajnovu knjigu, a nema ni drugih pisaca ovog usmerenja. Istina, o režiji su pisali i (dr Branko) Gavella i neki drugi naši praktičari i naučnici, ali ti ogledi, na žalost, još uvek nisu preoblikovani u čitavu knjigu i – sistem. Klajnovu delo, na svoj način, to jeste. (...)

I zato verujem, svako ko želi danas da nađe koristi u Klajnovom sistemu, naći će je samo ako prema Klajnovoj knjizi zauzme isti onakav stav kakav je Klajn imao prema Stanislavskom (ili prema nekom drugom značajnom rediteljskom učenju) – stav pun poštovanja i svesti o značaju tog dela, što, opet, podrazumeva i potpuni kritički stav koji se zasniva na saznanju životnosti i neprekidne pokretljivosti pozorišta, pa i svih teorija o njemu, kritički stav koji proizilazi iz estetike promena, ali i iz filozofije ponavljanja, koje se rađa iz nagomilanog učenja, proba, predstava, iz veze iznimki i opštosti, iz bogatstva života i umetnosti, iz sećanja i zaboravljanja, iz usvojenog, pa prerađenog iskustva vremena koje je proteklo od Stanislavskog do Klajna i od Klajna do čitaoca koji upravo ima njegovu knjigu u rukama. Tako se sa nasleđenim delom postupa kao ono zaslužuje, a čitalac dobija iz njega sve što može da uzme.«²

Iako pisana svojevremeno kao priručnik »pozorišnim radnicima, sadašnjim i budućim, profesionalnim i amaterima«, Klajnova knjiga *Osnovni problemi režije* bila je i ostala najvažniji udžbenik studentima režije i glume u jugoslovenskim umetničkim akademijama. Klajnova knjiga je nastala u vremenu kada su u Jugoslaviji već bili prevedeni i objavljeni *Sistem – teorija glume* K. S. Stanislavskog (1945) i *Predavanja o režiji*, Nikolaja Gorčakova (1949).

U svom predgovoru *Osnovnim problemima režije*, Klajn je 1951. zapisao:

»Nije mi bila namera dati kompilaciju ili popularizaciju postojećih dela o režiji, nego postaviti, osvetliti i pokušati da rešim probleme koji se danas kod nas nameću reditelju i njegovim saradnicima, koji su se i meni nametali u mom rediteljskom pozorišno-kritičarskom i nastavničkom radu, a za koje ni u meni dostupnoj literaturi, ni u scenskim ostvarenjima koja sam imao prilike da vidim, nisam nalazio zadovoljavajuće rešenje. (...)

Knjizi i jeste cilj da čitaoca podstakne na samostalno traženje, na izgrađivanje svog sopstvenog stava i metoda rada, svog sopstvenog »sistema«. Razume se da se to samostalno nađeno i sopstveno, lično svoje, mora oslanjati na izvesne zajedničke, opšte principe, inače bi svaki rediteljski rad, koji je rad sa mnogobrojnim saradnicima, i svako pozorišno stvaranje, koje je stvaranje kolektiva, bili nemogući. Pozorišna umetnost traži da se izbegne kako primenijavanje opštih uputstava i recepata, tako i vavilonska kula ničim neograničenih »slobodnih« stvaralaca. Svoj cilj će knjiga postići ako, makar i u skromnoj meri, doprinese da se izgrade temelji naše teatrologije i naše pozorišne estetike, da se bolje osvetli put kojim naša pozorišta treba da idu, da ubuduće više reditelja, čiji je danas nedovoljan broj najveća pre-